

УДК378.615.15

Г. В. Козаченко,

аспірант кафедри педагогіки

(Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ.

У статті розглядаються особливості професійної діяльності викладачів фармацевтичного профілю у вищому навчальному закладі I-II рівнів акредитації. Визначено завдання фармацевтичної освіти, ключовим серед яких є, зокрема, забезпечення якісної підготовки освічених, компетентних, здатних до прийняття самостійних рішень сучасних фахівців фармацевтичної галузі. Автором запропоновано інформацію щодо навчальних закладів України, що здійснюють підготовку фахівців спеціальності 226 «Фармація» освітнього рівня «молодший спеціаліст» станом на 2016 рік. Виокремлено та охарактеризовано основні функції педагогічної діяльності: навчальну, науково-методичну, виховну. Здійснено характеристику основних форм організації навчання студентів-фармацевтів. З'ясовано, що ефективність професійної діяльності значною мірою визначає педагогічна компетентність викладача, яка формується і розвивається у процесі практичної діяльності.

Ключові слова: викладач фармацевтичного профілю, фармацевтична освіта, формування компетентностей, навчальна, науково-методична, виховна діяльність викладача.

Постановка проблеми Соціальна значущість фармацевтичної галузі завжди визначала високі вимоги до фармацевтичної освіти, основним завданням якої є підготовка фахівців з високим рівнем професіоналізму. Якість фармацевтичної освіти залежить від викладачів дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, які, залишаючись фахівцями своєї галузі, розвивають і виявляють педагогічну компетентність для реалізації повноти змісту викладацької діяльності.

Мета статті Розглянути особливості професійної діяльності викладачів фармацевтичного профілю у вищому навчальному закладі I-II р.а з метою

Виклад основного матеріалу. Викладач фармацевтичного профілю вищого навчального закладу I–II рівнів акредитації – це фахівець з вищою фармацевтичною освітою (провізор, магістр), який займається педагогічною діяльністю в системі фармацевтичної освіти. Як зазначено в Енциклопедичному словнику фармацевтичних термінів, фармацевтична освіта – це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, що дозволяють вирішувати теоретичні і практичні завдання у фармацевтичній галузі, використовуючи й творчо розвиваючи сучасні досягнення науки і техніки; процес навчання та підготовки, спрямований на набуття кваліфікації, яка дозволяє займатися фармацевтичною діяльністю [1]. Професійна діяльність викладача фармацевтичного профілю вищого навчального закладу I-II р.а. спрямована на реалізацію завдань фармацевтичної освіти, зокрема забезпечити якісну підготовку освічених, компетентних, здатних до прийняття самостійних рішень сучасних фахівців фармацевтичної галузі, а саме фармацевтів, фармацевтів - бакалаврів. Викладач вищого навчального закладу I-II р.а. відповідно до кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів повинен знати: пріоритетні напрями розвитку освітньої галузі України; закони України та інші нормативно-правові акти, які регламентують освітню діяльність; зміст навчальних програм і методи організації навчання з предмета (дисципліни); основні технологічні процеси на посадах в організаціях та установах відповідно до профілю підготовки, а також основи екології, основи економіки, організації виробництва та управління; педагогіку, психологію; сучасні педагогічні технології навчання, реалізації компетентнісного підходу, розвиваючого навчання; встановлення контактів зі студентами, основи роботи з текстовими редакторами, електронними таблицями, електронною поштою, мультимедійним обладнанням; правила з охорони праці та пожежної безпеки [2].

Фармацевтична галузь вимагає від системи професійної освіти фахівців, які швидко і гнучко адаптуються до постійно мінливих умов, уміють творчо і критично мислити, проявляти толерантність у міжкультурному спілкуванні з будь-якими членами соціуму, бути креативно мислячою особистістю, працювати над розвитком свого інтелектуального та культурного рівня і бути здатним творчо реалізовувати себе у професійній діяльності [3]. Саме реалізація очікувань роботодавців, суспільства щодо якості формування у фармацевтичних фахівців загальних та фахових компетентностей, визначених стандартом вищої освіти зумовлює особливості професійної діяльності викладачів фармацевтичного профілю. Вона спрямована на навчання, виховання і розвиток студентів, формування у них професійних знань, умінь і навичок, виховання активної життєвої позиції.

В Україні підготовку фахівців спеціальності 226 «Фармація» освітнього рівня «молодший спеціаліст» станом на 2016 рік здійснюють 44 вищих навчальних заклади I-II р.а.: 35 державних або комунальної форми власності, 9 приватної форми власності, 6 з них входять до структури вищих навчальних закладів

III-IV р.а.; фахівців спеціальності 226 «Фармація освітнього рівня «бакалавр» готують у чотирьох ВНЗ I-II р.а. Житомирський базовий фармацевтичний коледж з 2005 року визначено наказом МОЗ України базовим з питань навчально-методичної роботи для вищих медичних, фармацевтичних навчальних закладів I-II р.а., що готують фахівців-фармацевтів для фармацевтичної галузі.

Станом на вересень 2016 року у цих навчальних закладах працює 1717 штатних викладачів, з них з вищою фармацевтичною освітою 538 (31,4%); 44 (2,6%) суміщають викладацьку діяльність з виробництвом; Тільки 13 (0,8%) викладачів мають другу вищу освіту - педагогічну.

Викладачі фармацевтичного профілю вищого навчального закладу I-II р.а. забезпечують викладання навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, а також практичну підготовку студентів. До циклу професійної та практичної підготовки відповідно до навчального плану підготовки фармацевта, затвердженого МОЗ України 2011 року належать такі навчальні дисципліни: аналітична хімія; латинська мова; техніка лабораторних робіт; перша долікарська допомога; основи охорони праці та охорона праці в галузі; фармацевтична хімія; фармакогнозія; технологія ліків; фармакологія; організація та економіка фармації; основи менеджменту та маркетингу у фармації; інформаційні технології у фармації; основи медичного та фармацевтичного товарознавства (вибіркова дисципліна).

На навчальних заняттях дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, а також у процесі практичної підготовки викладачі формують у студентів компетентності, визначені стандартом вищої освіти. Мінімум 75% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на формування загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за спеціальністю. Відповідно до кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів [4] викладачі усіх спеціальностей вищих навчальних закладів на рівні коледжів реалізують *навчальну, науково - методичну та виховну функції в їх єдності*.

Змістовою частиною навчальної функції викладача фармацевтичного профілю є навчання студентів відповідно до вимог стандартів вищої освіти відповідного освітнього рівня. Вона поєднує теоретичну складову, пов'язану з розкриттям сутності науки, нових закономірностей, і практичну, яка спрямована на розв'язання педагогічних завдань. Викладач фармацевтичного профілю визначає мету і завдання навчання з конкретного предмета у взаємозв'язку з іншими дисциплінами, обмірковує зміст навчання, сучасні форми і методи, що сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студента, форми контролю. Основними традиційними формами організації навчання студентів - фармацевтів є: лекції; практичні заняття (лабораторні роботи, лабораторний практикум); самостійна робота. При проектуванні змісту лекційних, практичних занять слід виходити з того, що вони мають різні результати навчання. Особливістю є те, що фармацевтична галузь є надзвичайно динамічною: вона швидко розвивається, модернізується, змінюються нормативні документи стосовно діяльності аптечних та інших фармацевтичних закладів, з'являються/зникають лікарські препарати – усе це впливає на темп роботи викладача, він має бути не тільки активним, а й мати власну систему професійно - інформаційного самовдосконалення; залишаючись викладачем, бути справжнім фахівцем своєї галузі, тримаючи руку на пульсі змін та інновацій. Як ніякий інший, викладач фармацевтичного профілю повинен мати тісні зв'язки з роботодавцями, брати участь у професійних тренінгах, конференціях тощо. Така особливість потребує ретельної підготовки змісту лекцій, змісту інструкцій практичних занять, частого оновлення цього змісту, його корекцію, доповнення заради відповідності сучасним вимогам професії фармацевта. Як правило, лекційні заняття дисциплін професійно-орієнтованого циклу за формою проведення є потокові. Відповідно до такої особливості викладач змушений підбирати оптимальну ефективну методику проведення лекції. Однією з вимог дисциплін циклу професійної та практичної підготовки є наступність у поданні навчального матеріалу, яка передбачає реалізацію міждисциплінарної інтеграції. Очевидно, що за зазначених умов освітнього процесу викладачу недостатньо виконувати лише інформативну функцію (носія предметних знань у конкретній галузі) для майбутнього репродукування знань студентом.

Практичні заняття проводяться в спеціальних, лабораторних приміщеннях, у яких наявні обладнання, реактиви, експериментальний матеріал, правила поведінки під час роботи. Одночасно на одному практичному занятті присутні 10-12 студентів. Така кількість обумовлена тим, що на практичному занятті під час виконання професійного тренінгу, застосовується індивідуальний підхід. Основними результатами навчання на практичному занятті є професійні уміння і навички студентів у практичних умовах, уміння та навички приготування, контролю якості та оформлення до відпуску екстемпоральних лікарських засобів, відпуску безрецептурних лікарських засобів промислового виробництва, а також підвищення ефективності використання інформаційних технологій в організації роботи аптечних закладів, поглиблення та уточнення знань, здобутих на лекціях і в процесі самостійної роботи; формування інтелектуальних навичок і вмінь, аналізу ситуацій, що виникають в процесі професійної діяльності та швидке планування роботи у певних умовах та ситуаціях; накопичення первинного досвіду виробництва лікарських засобів в умовах аптеки [5]. Найчастіше використовується стандартний алгоритм організації проведення практичного чи лабораторного заняття: підготовчий етап (основними

цілями цього етапу заняття є проведення контролю вхідного рівня теоретичної і практичної підготовки студентів з теми заняття); основний етап (основною метою даного етапу є формування системи професійних навичок, вмінь, здатностей та компетентностей студентів відповідно до теми заняття); заключний етап (функцією заключного етапу є контроль (оцінювання) і корекція рівня професійних умінь, навичок, здатностей та компетентності студентів).

Практичні навички та вміння, отримані студентами на лабораторних та практичних заняттях, закріплюються під час навчальної та виробничої практики, безпосереднє керівництво якими здійснюють викладачі фармацевтичних дисциплін. Навчальна практика складається з пропедевтичної (ознайомлювальної) та фармакогностичної практик. Виробнича практика складається з технологічної та переддипломної практик. Якість практичної підготовки залежить від її чіткої організації та контролю. Для організації практики проводиться постійна взаємодія з керівниками аптечних закладів.

Складовою навчальної функції є контроль-оцінювальна діяльність викладача в навчальному процесі, в тому числі з використанням сучасних засобів оцінювання в умовах інформаційно-комунікаційних технологій. Результати навчання студентів викладач узагальнює та унаочнює відповідно до шкали оцінювання, прийнятої у конкретному навчальному закладі. У вищих навчальних закладах I-II р.а. України цикл професійної та практичної підготовки оцінюється або традиційною 5-бальною шкалою, або модульно-рейтинговою 100-бальною. Також контроль-оцінювальна діяльність викладача визначається як здатність оцінювати ефективність вивчення студентами навчальної дисципліни, враховуючи засвоєння ними знань, умінь, застосування отриманих навичок, компетентностей, розвиток досвіду творчої діяльності, пізнавальної зацікавленості та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату.

Науково-методична діяльність викладача фармацевтичного профілю пов'язана з підготовкою навчального процесу, його забезпеченням і удосконаленням. До неї належить:

1) підготовка навчально-методичного комплексу дисципліни, складовими якого є: витяг з навчального плану, навчальна програма з дисципліни, робоча програма з дисципліни, конспекти лекцій, інструктивно-методичні матеріали до практичних або лабораторних занять, комплекс контрольних робіт, завдань для визначення рівня результатів навчання студентів, матеріали підсумкових контрольних заходів (модульних контролів, екзаменів, заліків тощо), навчально-методичні рекомендації до самостійної роботи студентів, методичні вказівки, рекомендації, розробки з навчальної дисципліни;

2) підбір раціональних педагогічних методів навчання, розробка відповідних навчальних завдань, визначення засобів навчання та методів контролю, розробка і впровадження нових освітніх технологій, еспериментальна перевірка доцільності їх запровадження у педагогічну практику;

3) участь у різних методичних заходах з метою набуття та вдосконалення необхідних у професійній діяльності компетентностей (методичній раді, засіданнях циклової методичної комісії, засіданнях регіональних та обласних методичних об'єднань, методичних семінарах, конференціях, тренінгах, відкритих заняттях тощо);

4) вивчення основних нормативних освітніх та фахових документів, систематичне опрацювання нової наукової літератури, наукових та науково-методичних журналів (освітніх, фахових), аналіз методичної літератури, оволодіння методологічними й теоретичними основами фармацевтичної освіти;

5) написання наукових статей освітньої та фахової тематики; рецензування навчально-методичних матеріалів, літератури; написання фахової навчальної літератури відповідно до потреб фармацевтичної освіти;

6) удосконалення власних навичок самоосвіти, в тому числі навичок роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями.

Працюючи з науково-методичними матеріалами, викладач має їх переосмислити, виявити те, що доцільно застосовувати у своїй діяльності, а що ні. Науково-методична діяльність спонукає викладача до глибоких узагальнень і систематизації матеріалу, до досконалішого формулювання ідей, висновків, нових гіпотез, формує у нього здатність визначати перелік компетентностей студентів, які формулюються у термінах результатів навчання, від яких залежить подальша методична організація заняття, вибір його форм, методів навчання, засобів навчання та методів контролю.

Виховну діяльність викладач фармацевтичного профілю здійснює передовсім у процесі навчання, використовуючи потенційні можливості навчальних дисциплін, а також під час спілкування у позааудиторний час. Кожен викладач має усвідомлювати важливість свого виховного впливу на майбутніх фахівців і реалізовувати цю функцію не тільки через роботу як куратора, а й на власному прикладі. Результатом такого впливу мають стати позитивні особистісні зміни майбутніх фахівців. Особливо важливо формувати у студентів ті особистісні якості, без яких неможливо стати фахівцем фармації: уважність; зібраність; акуратність; самоконтроль; висока ступінь відповідальності; відмінна пам'ять (тактильна, рухова, образна, довготривала); аналітичні здібності; терпимість, чуйність, емпатія; комунікабельність; стресостійкість; порядність; чесність.

Реалізуючи навчальну, науково - методичну та виховну функції в їх єдності сучасний викладач фармацевтичного профілю повинен враховувати: 1) освітнє середовище - воно має бути безпечним, створені сприятливі умови праці і навчання, наявні необхідні ресурси і засоби, належне матеріально-технічне забезпечення кабінетів і лабораторій є одним із визначальних чинників забезпечення якості освіти на заняттях з фахових дисциплін; 2) зміст освіти, який має відповідати стандарту вищої освіти фармацевтичної спеціальності, очікуванням і потребам роботодавців, сучасному стану фармацевтичної галузі, вимогам суспільства; 3) освітній процес, у якому забезпечуються результати навчання, які стосуються знань і вмінь, та здійснюється виховний вплив з формування особистісних якостей, морально-етичних, громадянських цінностей, необхідних для становлення сучасного фахівця, враховують індивідуальні, вікові та психологічні особливості членів навчальної групи в конкретних умовах навчальної діяльності; 4) результати – це рівень сформованості у студента необхідних загальних та фахових компетентностей після вивчення ним фахових дисциплін, унаочнення цього рівня у вигляді відповідної оцінки/балів у документі про освіту.

Враховуючи динамічність фармацевтичної галузі, модернізаційні процеси, які природно в ній відбуваються, сьогодні вкрай важливим для викладача фармацевтичного профілю є уміння формувати у майбутніх фахівців готовність і прагнення до безперервної самоосвіти, постійного професійного самовдосконалення.

Висновки. З усього вище зазначеного можна зробити висновок про те, що викладач, який здатен продемонструвати високий рівень професійної компетентності, перш за все, повинен володіти високим рівнем педагогічного мислення, що проявляється у здатності виділяти перелік компетентностей майбутнього фахівця, здатності адекватно підбирати раціональні педагогічні методи як інструменти формування компетентностей, вміло віднайти інструменти оцінювання вже сформованих компетентностей, бути вмотивованим на діяльність викладача та постійно саморозвиватися, що є можливим за умови розвитку педагогічної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедичний словник фармацевтичних термінів: українсько-латинсько-російсько-англійський: [навч. посібник для студентів вищих закладів]/[уклад. І.М. Перцев, Є.І. Світлична, О.А. Рубан та ін.] за ред. проф. В.П. Черниха. - Вінниця: Нова Книга, 2014. – с.478
2. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 01.06.2013 року № 655 «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів».
3. Барковська О.Я., Огарь С.В. Науково-практичні напрями підвищення якості практичної підготовки майбутніх фахівців фармації. Фармація XXI ст.: тенденції та перспективи: матеріали VIII Національного з'їзду фармацевтів України (Харків, 13-16 вересня 2016 року): у 2 т. Т 2, /М-во охорони здоров'я України, Нац. фарм. ун-т; ред .кол.: В.П. Черних (голова) та ін. – Харків: НФаУ, 2016. - С.324
4. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 01.06.2013 року № 655 «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів».
5. Кириченко Л.М. Практичне навчання в системі підготовки майбутніх фахівців у фармацевтичному коледжі. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Харків, 2016. – Випуск 53. С. 195.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Entsyklopedychnyi slovnyk farmatsevychnykh terminiv: ukrainsko-latynsko-rosiisko-anhliiskyi: [navch. posibnyk dlia studentiv vyshchykh zakladiv]/[uklad. I.M. Pertsev, Ye.I. Svitlychna, O.A. Ruban ta in.] za red. prof. V.P. Chernykha. - Vinnytsia: Nova Knyha, 2014. – s.478
2. Nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi i sportu Ukrainy vid 01.06.2013 roku # 655 «Pro zatverdzhennia kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii (posad) pedahohichnykh ta naukovopedahohichnykh pratsivnykiv navchalnykh zakladiv».
3. Barkovska O.Ya., Ohar S.V. Naukovo-praktychni napriamy pidvyshchennia yakosti praktychnoi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv farmatsii. Farmatsiia KhKhI st.: tendentsii ta perspektyvy: materialy VIII Natsionalnoho zizdu farmatsevtiv Ukrainy (Kharkiv, 13-16 veresnia 2016 roku): u 2 t. T 2, /M-vo okhorony zdorovia Ukrainy, Nats. farm. un-t; red .kol.: V.P. Chernykh (holova) ta in. – Kharkiv: NFaU, 2016. - S.324
4. Nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi i sportu Ukrainy vid 01.06.2013 roku # 655 «Pro zatverdzhennia kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii (posad) pedahohichnykh ta naukovopedahohichnykh pratsivnykiv navchalnykh zakladiv».
5. Kyrychenko L.M. Praktychne navchannia v systemi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv u farmatsevychnomu koledzhi. Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohika ta psykholohiia». – Kharkiv, 2016. – Vypusk 53. S. 195.

Козаченко Г. В. Особенности профессиональной деятельности преподавателей фармацевтического профиля высших учебных заведений i-ii уровня аккредитации

В статье рассматриваются особенности профессиональной деятельности преподавателей фармацевтического профиля в высшем учебном заведении I-II у.а., выделены и охарактеризованы основные функции педагогической деятельности: учебная, научно-методическая, воспитательная, выяснено, что эффективность профессиональной деятельности в значительной мере определяет педагогическая компетентность преподавателя, которая формируется и развивается в процессе практической деятельности.

Ключевые слова: преподаватель фармацевтического профиля, фармацевтическое образование, формирование компетентностей, учебная, научно-методическая, воспитательная деятельность преподавателя.

Kozachenko H. V. Peculiarities Of Pharmaceutical Profile's Teachers Professional Activity At Higher Educational Establishment Of I-II Accreditation Levels

The article deals with the peculiarities of pharmaceutical profile teachers' professional activity at higher educational establishment of I-II levels of accreditation. There are defined the objectives of pharmaceutical education, key among which are, in particular, to ensure training quality of educated, competent, capable to make independent decisions professionals of modern pharmaceutical industry. It gives the information about educational institutions of Ukraine that train specialists of specialty 226"Pharmacy" at educational level "junior specialist" as of 2016. There have been allocated and described the basic functions of teaching such as training, methodological, and educational. There is also done the description of the main forms of training pharmacists. It is proved that the effectiveness of professional activity largely determines the teacher's pedagogical competence, which is formed and developed in the course of practice.

Keywords: teacher of pharmaceutical, pharmaceutical education, formation of competencies, educational, scientific, methodical and educational activities of the teacher.